

ҒТАМР 34.35.01

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕНІ, МӘДЕНИЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МӘСЕЛЕЛЕР

Н.Қ. Қабдрахманова

*Магистр, С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті,
Өскемен қ.*

Е.М. Казым

*Студент, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті,
Өскемен қ.*

Ғылыми білімді адамзаттың табиғатқа теріс әсері түрінде ойластырылмаған пайдаланудың теріс салдары – бұл ғылыми-техникалық прогрестің жетістіктері үшін жоғары төлем. Мақалада экологиялық мәселелерді қарастырған кезде антропоцентризмнен аулақ болуға тырысады. Бірақ бұл эгоцентризм емес, әр жердегі организмнің әмбебап тәуелділігі мен маңыздылығын философиялық тұрғыдан түсіну тәжірибесі.

Түйін сөздер: экология; өмір; ақпарат; Гайа гипотезасы; организм; популяция; биосфера; антропоцентризм.

Экологиялық ойлау адамның іс-әрекеті табиғат әлеміне терең әсер ететінін мойындай отырып, күрделі экологиялық мәселелерге жақындаудың маңызды негізі болып табылады. Бұл қоршаған орта, адамзат қоғамдары мен экономика арасындағы байланысты және олардың күрделі және динамикалық тәсілдермен өзара әрекеттесуін түсіну тәсілі. Экологиялық ойлау экологиялық мәселелермен қатар әлеуметтік, экономикалық және мәдени факторларды ескерудің маңыздылығын мойындай отырып, экологиялық мәселелерге біртұтас көзқарасты ынталандырады. Ол сондай-ақ қоршаған ортаны қорғау мен адамның әл-ауқаты арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз ететін ұзақ мерзімді, тұрақты шешімдердің қажеттілігін көрсетеді. Соңғы жылдары климаттың өзгеруі, биоәртүрліліктің жоғалуы және қоршаған ортаның ластануы сияқты өзекті экологиялық мәселелерді шешуде экологиялық ойлаудың шұғыл қажеттілігін мойындау өсуде. Экологиялық мәселелерді шешуге неғұрлым жан-жақты көзқарасты алға тарта отырып, экологиялық ойлау бізге тұрақты болашақты құруға көмектеседі.

Қазіргі өркениет үшін негізгі мәселе қоршаған ортаны қорғау және ерекше назар аудару. Көрініс экологиялық дағдарыстың алғышарттары- адам қызметінің жеке салаларында ХХ ғасырдың аяғында мүрт мәселесін

өзектендірді- тұрақты даму үшін ең алдымен- дамыған мемлекеттердің болуы. Экологиялық өсудегі маңызды мәселелердің бірі таза-халықтың мәдениетінің жеткіліксіздігі – басшылардың логикалық құзыреттілігі, өнеркәсіптік кәсіпорындар мен менеджерлер әр түрлі деңгейде болуы [1, 2].

Экологиялық мәдениетті қалыптастыру қазіргі уақытта студенттер мен кәсіби педагогика мен экологиялық менеджменттің маңызды міндеттерінің бірі [2, 3, 4]. Қазіргі уақытта экологиялық білім мен мәдениетке қойылатын талаптар жалпы мәдениеттің ажырамас бөлігі. Экологиялық білім беру, экологиялық сананы қалыптастыру сияқты экологиялық тәрбиенің құрамдас бөлігі болып табылатын мәдениеттерге көбірек көңіл бөлу қажет. Экологиялық мәдениет дегеніміз-экологиялық сананың, мінез-құлық пен тәрбиенің бірлігі табиғатпен үйлесімділігі. Әр түрлі аймақтарда елдер студенттерге экологиялық тәрбие беру арқылы ерекшеленеді.

Қазіргі уақытта экологиялық мәдениетті анықтаудың бірқатар тәсілдері бар. А.Н. Захлебныйдың пікірі бойынша [1, 5] – бұл адамның санасы мен іс-әрекетіндегі мәлімдеме табиғатты пайдалану принциптерін, иелік ету әлеуметтік тұрғыдан шешу дағдылары мен табиғи ортаға зиян келтірместен экономикалық міндеттерін және қоршаған орта мен адамдардың денсаулығы сақтау деп көрсеткен.

Қоғам мен ғылымда экологияның міндеті мен болашағы адамның ақыл-ойы өзгерген әлемді құру теориясында жатыр деген пікір бар. Адамзат тарихы кез-келген тіршілік формасын (тірі затты) өзгертудің барлық жаһандық және «ақылға қонымды» жоспарлары мәдениет саласында да (қоғамда) да, материя саласында да (табиғат) сәтсіз болғанын көрсетеді. Идеалды мемлекет құру, бүкіл әлемді қамтитын ғылыми теория құру, табиғатты бағындыру әрекеттері (мүмкін, орындаудың қол жетімділігіне байланысты ең қауіпті) болды және тоқтамайды.

Жердегі тіршілік – бұл жеке организмдердің тығыз байланысты қауымдастығы және Біз сүйек заты деп анықтайтын нәрсе. Бірақ алдымен біз өмір деген сөзбен не түсінетінімізді қарастырған жөн. Тірі материямен және ондағы процестермен байланысты сөздер мен анықтамалар, әдетте, эмоционалды бояуды алып жүреді, бұл оларға қосымша түсініксіздік береді. Бұл мақалада Мен өмірді (тірі затты), ең алдымен, материяның тіршілік ету формасы ретінде қарастырамын.

Адамның табиғи тепе-теңдікке араласуын шектеуді мемлекет атынан қоғам заңнама деңгейінде реттейді, табиғаттағы адамның мінез-құлқы заңмен, сондай-ақ қоғамдағы моральдық тыйымдар мен мінез-құлық ережелері деңгейінде реттеледі. Егер ұжымдық сана бұған дайын болса, заңдар қабылданады және моральдық принциптер мен мінез-құлық ережелері сақталады. Адам өзінің дүниетанымы мен білім деңгейіне қол жетімді ақпаратты оң қабылдайды және игереді. Қарапайым тілде айтылған идеялар жалпыадамзаттық ақпараттық өріске тезірек енеді, олардың қаншалықты бекітілгені олардың берілу формасы мен сұранысына байланысты. Экология бұл табиғаттағы адам мінез-құлқының теориялық негізі болып табылатын

ғылым және кез-келген арнайы білім сияқты, ол ерекше ойлауды, ақыл-ойдың шиеленісін және қабілеттерін қажет етеді. Алайда, экологиялық ойлаудың негіздері бұқаралық санаға қол жетімді түрде ұсынылуы керек және адамның қоғамдағы мінез-құлқының сөзсіз ережелері ретінде қарастырылуы керек, мысалы, гигиена ережелері адамның моральдық және физикалық келбетін ішкі және сыртқы бағалауға қалай әсер етеді.

Жаппай және жалпыға қол жетімді экологиялық ойлауды қалыптастыру – танымның барлық формалары мен жалпы қоғамның алдында тұрған маңызды міндет. Бұқаралық ақпарат интуитивті түрде сенімді болып саналады. Ол көбінесе әлеуметтік дүниетаным мен сананы анықтайды. «Экология» терминінің өзі және әртүрлі экологиялық ұғымдар жалпы адамзаттық қызметтің әртүрлі салаларына енеді және биологиялық мағынасын жоғалтып, әртүрлі әлеуметтік құбылыстарды көрсетеді. Экология көп жағдайда адам мен табиғаттың кез-келген өзара әрекеттесуін немесе экономикалық қызметтен туындаған қоршаған орта сапасының нашарлауын білдіреді.

Экологиялық мәселелер туралы хабардарлықты арттыру: экологиялық ойлау экологиялық мәселелер туралы және олардың адамзат қоғамы мен табиғат әлеміне әсері туралы көбірек хабардар болуға әкелуі мүмкін. Экологиялық проблемалардың күрделі және өзара байланысты сипатын мойындай отырып, жеке адамдар мен қауымдастықтар оларды шешу үшін ұжымдық іс-қимыл мен саяси араласудың қажеттілігін жақсы түсінеді.

Тұрақты әдістерді енгізу: Экологиялық ойлау сонымен қатар энергетика, ауыл шаруашылығы және көлік сияқты әртүрлі секторларда тұрақты әдістерді енгізуге әкелуі мүмкін. Көмірқышқыл газын азайтудың, Биоәртүрлілікті қорғаудың және табиғи ресурстарды сақтаудың маңыздылығын мойындай отырып, кәсіпорындар мен үкіметтер олардың экологиялық іздерін азайтатын және ұзақ мерзімді тұрақтылыққа ықпал ететін тұрақты тәжірибелерді енгізе алады.

Саяси және институционалдық өзгерістер: экологиялық ойлау сонымен қатар жергілікті, ұлттық және халықаралық деңгейде маңызды саяси және институционалдық өзгерістерге әкелуі мүмкін. Ұжымдық іс-қимыл мен жүйелі өзгерістердің қажеттілігін мойындай отырып, үкіметтер, ҰЕҰ және басқа ұйымдар қоршаған ортаны қорғауға, биоәртүрлілікті сақтауға және тұрақты дамуға ықпал ететін саясатты ілгерілету үшін бірлесіп жұмыс істей алады. Саясаттағы бұл өзгерістер көміртегі салығын енгізуді, жаңартылатын энергия көздерінің мақсаттарын қабылдауды және тұрақты жерді пайдалану саясатын әзірлеуді қамтуы мүмкін.

Қорытындылай келе, экологиялық ойлау күрделі экологиялық мәселелерді шешудің және ұзақ мерзімді тұрақтылыққа ықпал етудің маңызды негізі болып табылады. Экологиялық проблемалардың өзара байланысты сипатын мойындай отырып, экологиялық ойлау экологиялық мәселелермен қатар әлеуметтік, экономикалық және мәдени факторларды ескере отырып, проблемаларды шешуге біртұтас және интеграцияланған көзқарасты қолдайды. Климаттың өзгеруі, биоәртүрліліктің жоғалуы және ластану сияқты шұғыл

экологиялық мәселелерге тап болғандықтан, жүйелік өзгерістер мен ұжымдық әрекеттерге ықпал ету үшін экологиялық ойлауды ұстану өте маңызды. Хабардарлықты арттыру, тұрақты әдістерді енгізу және саяси және институционалдық өзгерістер арқылы экологиялық ойлау бізге өзіміз үшін және болашақ ұрпақ үшін тұрақты болашақты құруға көмектеседі. Біздің әрқайсымыз күнделікті өмірімізге экологиялық ойлауды енгізіп, тұрақты және әділ әлем құру үшін бірлесіп жұмыс жасауымыз керек.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Конрад Лоренц. Агрессия (так называемое «зло»): Пер. с нем. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Универсал», 1994. – 272 с.
- 2 Концепции современного естествознания. Под ред. Михайлова Л.А. Учебник для вузов Издательство Питер, 2008. – 336 с.
- 3 Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой: Пер. с англ./ Общ. ред. В. И. Аршинова Ю. Л. Климонтовича и Ю. В. Сачкова. – М.: Прогресс, 1986. – 432 с.
- 4 Розенберг Г.С., Рянский Ф.Н. Теоретическая и прикладная экология: Учебное пособие. 2-е изд. – Нижневартовск: Изд-во Нижневарт. пед. ин-та, 2005. – 292 с.
- 5 Философские мысли натуралиста. В.И. Вернадский. – М.: Наука, 1988. – 520 с.
- 6 Хайнд Роберт. Поведение животных. Синтез этологии и сравнительной психологии. – М.: Мир, 1975. – 856 с.
- 7 Экологические очерки о природе и человеке. под ред. Б. Гржимека. – М.: Прогресс, 1988. – 640 с.
- 8 Энергетика биосферы и устойчивость состояния окружающей среды / В. Г. Горшков. Итоги науки и техники Серия: Теоретические и общие вопросы географии; т. 7. – Москва: ВИНТИ, 1990. – 236 с.
- 9 Королев Г.Н. Материя, информация и жизнь [Электронный ресурс] // SCI-ARTICLE.RU. 2020. URL: <http://sci-article.ru/>
- 10 Королев Г.Н. Гипотеза Геи и Экологическое мышление [Электронный ресурс] // proza.ru/202005/21/1411/.